

Kamer van Volksvertegenwoordigers

BUITENGEWONE ZITTING 1988

8 JUNI 1988

HERZIENING VAN DE GRONDWET

**Voorstel van de Regering tot
herziening van artikel 48, eerste lid,
van de Grondwet**

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE
VOOR DE HERZIENING VAN DE GRONDWET,
VOOR DE INSTITUTIONELE HERVORMINGEN
EN VOOR DE REGELING VAN CONFLICTEN (1)

UITGEBRACHT DOOR MEVR. ONKELINX EN
DE HEER VAN ROMPUY

(1) Samenstelling van de Commissie :

Voorzitter : de heer Nothomb.

A. — Vaste leden :	B. — Plaatsvervangers :
C.V.P. HH. Bourgeois, Dhoore, Hermans, Moors, Uytten- daele, Van Rompuy.	HH. Ansoms, F. Bosmans, J. Bosmans, Coens, Mevr. Merckx- Van Goey, de HH. Van Parys, Van Peel.
P.S. HH. G. Charlier, De Raet, Eerdeken, Happart, Mottard, Mevr. Onkelinx.	HH. Baudson, Biefnot, Cools, Di Rupo, Féaux, Tomas, N.
S.P. HH. Chevalier, Galle, Van Miert, Vanvelthoven.	HH. Baldewijns, Hancké, Laridon, Vandenbroucke, Van Elewyck.
P.V.V. HH. Cortois, Denys, Mevr. Neyts-Uyttebroeck.	HH. Beysen, De Croo, Flamant, Verhofstadt.
P.R.L. HH. Defraigne, Ducarme, Gol.	HH. Damseaux, De Decker, Kubla, L. Michel.
P.S.C. HH. Antoine, Gehlen.	HH. Gendebien, Laurent, J. Michel.
V.U. HH. Anciaux, Coveliers.	HH. Candries, Gabriëls, Sauwens.
Agalev-H. Simons.	H. Geysels, Mevr. Vogels.
Ecolo	

Zie :

10 / 48 - 419 - 1988

- N° 1 : Voorstel van de Regering.
- N° 2 : Amendementen.

Chambre des Représentants

SESSION EXTRAORDINAIRE 1988

8 JUIN 1988

REVISION DE LA CONSTITUTION

**Proposition du Gouvernement
relative à la révision de l'article 48,
alinéa 1er, de la Constitution**

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION
DE REVISION DE LA CONSTITUTION, DES
REFORMES INSTITUTIONNELLES ET
DU REGLEMENT DES CONFLITS (1)

PAR MME ONKELINX ET
M. VAN ROMPUY

(1) Composition de la Commission :

Président : M. Nothomb.

A. — Membres effectifs :	B. — Membres suppléants :
C.V.P. MM. Bourgeois, Dhoore, Hermans, Moors, Uytten- daele, Van Rompuy.	MM. Ansoms, F. Bosmans, J. Bosmans, Coens, Mme Merckx- Van Goey, de MM. Van Parys, Van Peel.
P.S. MM. G. Charlier, De Raet, Eerdeken, Happart, Mottard, Mme Onkelinx.	MM. Baudson, Biefnot, Cools, Di Rupo, Féaux, Tomas, N.
S.P. MM. Chevalier, Galle, Van Miert, Vanvelthoven.	MM. Baldewijns, Hancké, Laridon, Vandenbroucke, Van Elewyck.
P.V.V. MM. Cortois, Denys, Mme Neyts-Uyttebroeck.	MM. Beysen, De Croo, Flamant, Verhofstadt.
P.R.L. MM. Defraigne, Ducarme, Gol.	MM. Damseaux, De Decker, Kubla, L. Michel.
P.S.C. MM. Antoine, Gehlen.	MM. Gendebien, Laurent, J. Michel.
V.U. MM. Anciaux, Coveliers.	MM. Candries, Gabriëls, Sauwens.
Agalev-M. Simons.	M. Geysels, Mme Vogels.
Ecolo	

Voir :

10 / 48 - 419 - 1988

- N° 1 : Proposition du Gouvernement.
- N° 2 : Amendements.

DAMES EN HEREN,

Onderhavig regeringsvoorstel tot herziening van artikel 48, eerste lid, van de Grondwet, gaf, samen met de regeringsvoorstellen tot herziening van de grondwetsartikelen, 47, eerste lid, 118ter en 115 aanleiding tot een globale algemene bespreking, die terug te vinden is in stuk n° 10/47 - 418/3 - 1988.

I. — Uiteenzetting van de staatssecretaris voor Institutionele Hervormingen

De staatssecretaris voor Institutionele Hervormingen (N.) wijst erop dat artikel 48 reeds werd gewijzigd in 1893 en in 1920. Nu stelt de Regering voor de woorden « voor elke provincie » weg te laten, wat betekent dat de kiesomschrijvingen voortaan door de wet zullen worden vastgesteld teneinde aan de inwoners van bepaalde gemeenten de mogelijkheid te bieden in een andere kiesomschrijving hun stem uit te brengen.

II. — Bespreking

Een lid merkt op dat hij in de pers gelezen heeft dat de Regering het eens was over de toepassing van artikel 48 en hij vraagt dat de inhoud van dat akkoord aan het Parlement wordt medegedeeld.

De staatssecretaris antwoordt dat de besprekingen daaromtrent nog niet zijn afgerond en dat het akkoord nog niet definitief gesloten is.

A. Vragen van de leden

1. *Verszoek om advies van de Raad van State*

Een lid werpt het probleem op van de raadpleging van de Raad van State. Deze zou op die manier kunnen nagaan of het door de Regering nagestreefde doel via de voorgestelde herziening van artikel 48, eerste lid, van de Grondwet kan worden bereikt. Het lid herinnert eraan dat de vice-eerste minister heeft verwezen naar artikel 3 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State luidens hetwelk de Regering niet verplicht is de Raad van State te raadplegen wanneer het om grondwettelijke bepalingen gaat.

De vice-eerste minister heeft daaraan toegevoegd dat uit het advies van de Raad van State van 14 november 1979 en de parlementaire voorbereiding van de wet houdende oprichting van de Raad van State, evenals van de wet van 9 augustus 1980 houdende wijziging van de wet betreffende de Raad van State, bleek dat er evenmin een verplichting bestaat om het advies van de Raad van State in te winnen over grondwettelijke bepalingen. De voorstellen tot herziening worden immers gedaan door de Regering

MESDAMES, MESSIEURS,

La présente proposition du Gouvernement relative à la révision de l'article 48, alinéa 1er, de la Constitution, ainsi que les propositions du Gouvernement relatives à la révision des articles 47, alinéa 1er, 108ter et 115 de la Constitution ont fait l'objet d'une discussion générale globale dont on trouvera la relation dans le Document n° 10/47 - 418/3 - 1988.

I. — Exposé du Secrétaire d'Etat aux Réformes institutionnelles

Le secrétaire d'Etat aux Réformes institutionnelles (N.) souligne que l'article 48 a déjà été modifié en 1893 et en 1920. A présent, le Gouvernement propose de supprimer les termes « pour chaque province », ce qui signifie que les circonscriptions électorales seront désormais délimitées par la loi, afin de permettre aux habitants de certaines communes de voter dans une autre circonscription électorale.

II. — Discussion

Un membre fait remarquer qu'il a lu dans la presse que le Gouvernement avait conclu un accord relatif à l'application de l'article 48 et demande que la teneur de cet accord soit communiquée au Parlement.

Le secrétaire d'Etat répond que les discussions à ce sujet ne sont pas closes et que l'accord n'est pas définitivement conclu.

A. Questions des membres

1. *Demande d'avis du Conseil d'Etat*

Un membre pose le problème de la consultation du Conseil d'Etat. Celui-ci pourrait ainsi juger s'il est possible d'atteindre, par la proposition de révision de l'article 48, alinéa 1er, l'objectif du Gouvernement. Le membre rappelle que le Vice-Premier Ministre a fait référence à l'article 3 des lois coordonnées sur le Conseil d'Etat qui n'oblige pas le Gouvernement à consulter le Conseil d'Etat lorsqu'il s'agit de dispositions constitutionnelles.

Le Vice-Premier Ministre a ajouté que l'avis du Conseil d'Etat du 14 novembre 1979 et les travaux préparatoires de la loi organique du Conseil d'Etat ainsi que ceux de la loi du 9 août 1980 modifiant la loi sur le Conseil d'Etat avaient également exclu l'obligation de demander l'avis du Conseil d'Etat pour les dispositions constitutionnelles. Celles-ci sont en effet proposées par le Gouvernement et portent la signature de ministres et non du Roi. Le membre souligne toutefois que le Conseil d'Etat signale, à la fin de son

en zijn ondertekend door ministers en niet door de Koning. Het lid wijst er evenwel op dat de Raad van State, tot besluit van zijn advies dat « deze conclusies niet impliceren dat de voorstellen tot herziening niet voor advies kunnen worden voorgelegd aan de afdeling wetgeving van de Raad van State die daarvan uitspraak zal doen binnen de perken van zijn normale opdrachten. » Zo zou de Raad van State bijvoorbeeld kunnen nagaan of het voorstel tot herziening wel degelijk de bedoeling van de auteur weergeeft. Het lid wenst dan ook dat de voorzitter gebruikt maakt van zijn recht om het advies van de Raad van State in te winnen, om zeker te zijn dat de voorgestelde bepalingen correct zijn gesteld en dat zij het door de Regering nagestreefde doel kunnen bereiken. Indien de Raad van State zich nu niet uitspreekt, bestaat het gevaar dat wanneer hij later zijn advies zal moeten geven over de ter uitvoering van artikel 48, eerste lid, ingediende wetsontwerpen, hij van oordeel kan zijn dat het herziene artikel niet volstaat om dat doel te bereiken.

Een ander lid is eveneens de mening toegedaan dat het geraden is het advies van de Raad van State in te winnen om na te gaan of de voorgestelde wijziging van artikel 48 niet verder reikt dan de bedoeling van de Regering, die erin bestaat de inwoners van Voeren en Komen te machtigen hun stem in een andere provincie uit te brengen.

2. Noodzaak van herziening van artikel 32 van de Grondwet

De eerste spreker meent dat het niet volstaat artikel 48 te wijzigen om het gestelde oogmerk te bereiken. Ook artikel 32 van de Grondwet krachtens hetwelk « de leden van beide Kamers de Natie vertegenwoordigen en niet enkel de provincie of de onderverdeling van een provincie die hen heeft benoemd » dient te worden herzien.

Voor alle grondwetsspecialisten herneemt artikel 32 op een ruimere wijze dezelfde regel als artikel 48. Zoals het gesteld is, zou het voorstel tot herziening van artikel 48 moeten worden toegevoegd aan een voorstel tot herziening van artikel 32, luidend als volgt :

« De leden van beide Kamers vertegenwoordigen de Natie en niet enkel het kiesdistrict dat hen verkozen heeft ».

3. Gevolgen van het voorstel tot herziening van artikel 48, eerste lid, van artikel 49

Artikel 49 bepaalt in §§ 1 en 2 dat de Kamer van Volksvertegenwoordigers 212 leden telt waarbij elk kiesarrondissement zoveel keren een zetel telt als de nationale deler in het cijfer van de bevolking van dat arrondissement begrepen is en die nationale deler wordt verkregen door het bevolkingscijfer van het Rijk te delen door 212. Het lid vraagt zich af hoe de kiezers die in een ander kiesarrondissement dan het

avis, que « cette conclusion n'implique pas que les propositions de révision ne seraient pas susceptibles de faire l'objet d'un avis du Conseil d'Etat, section législation, se prononçant dans les limites de sa mission ordinaire. » Le Conseil d'Etat pourrait par exemple juger si la proposition de révision exprime adéquatement la volonté de son auteur. Par conséquent, le membre souhaite que le président fasse usage de sa faculté de demander l'avis du Conseil d'Etat, afin d'avoir l'assurance que les dispositions proposées sont correctement rédigées et qu'elles atteignent le but que le Gouvernement s'est fixé. Si le Conseil d'Etat ne se prononce pas maintenant, il pourrait faire valoir, au moment où il devra donner son avis sur les projets de loi pris en application de l'article 48, § 1er, que l'article révisé ne suffit pas à atteindre cet objectif.

Un autre membre conseille également de demander l'avis du Conseil d'Etat afin de savoir si, en modifiant l'article 48, on ne dépasserait pas l'objectif fixé par le Gouvernement qui est d'autoriser les Fouronnais et Cominois à voter pour une autre province.

2. Nécessité de réviser l'article 32 de la Constitution

Le premier intervenant estime qu'il ne suffit pas de modifier l'article 48 pour atteindre l'objectif fixé. L'article 32 de la Constitution en vertu duquel les membres des deux Chambres représentent la Nation et non uniquement la province ou la subdivision de province qui les a nommés doit également être révisé.

Pour tous les constitutionnalistes, l'article 32 reprend de façon plus large la même règle que l'article 48. La proposition de révision de l'article 48 telle qu'elle est rédigée devrait être jointe à une proposition de révision de l'article 32 rédigée de la manière suivante :

« Les membres des deux Chambres représentent la Nation et non uniquement la circonscription électorale qui les a élus.

3. Effet de la proposition de révision de l'article 48, alinéa 1er, sur l'article 49

L'article 49 stipule en ses paragraphes 1er et 2 que la Chambre compte 212 membres, chaque arrondissement électoral comptant autant de sièges que le chiffre de sa population contient de fois le diviseur national obtenu en divisant le chiffre de population du Royaume par 212. L'intervenant se demande comment les électeurs qui vont voter dans un autre arrondissement électoral que le leur vont être pris en

hunne gaan stemmen in aanmerking zullen worden genomen voor de vaststelling van de kiescijfers die voor het respectieve belang van de arrondissementen bepalend zijn.

4. *Draagwijdte van het voorstel tot herziening van artikel 48, eerste lid*

Hetzelfde lid wijst op de gevaren van de wijziging van artikel 48, eerste lid, zoals die door de Regering voorgesteld wordt. Om bepaalde moeilijkheden te omzeilen schept de Regering een vacuüm in plaats van artikel 48 aan het beoogde oogmerk aan te passen. De door de Regering voorgestelde tekst biedt de wetgever de mogelijkheid één enkel nationaal kiesdistrict te creëren of bepaalde senatoren of volksvertegenwoordigers op nationaal vlak te verkiezen. Zo zou de Regering ook de kiesdistricten en de appartering naar haar hand kunnen zetten.

Doet men afstand van de provincie als kiesomschrijving, dan moet men een ander criterium aanleggen. Het lid heeft een amendement voorgesteld luidens hetwelk de samenstelling van de kiescolleges, voor elke Gemeenschap, bij wet zou worden geregeld (amendement n° 1). Dit amendement zou perfect aansluiten bij de institutionele structuur die de Regering voorstelt. Die regeling, die trouwens ook voor de Europese verkiezingen geldt, bevordert de cohesie van de Gemeenschap en verleent Brussel een keuzemogelijkheid. Het door de Regering beoogde doel zou ook worden bereikt, aangezien de Voerenaars hun woonplaats in Verviers zouden kunnen kiezen. Een andere formule zou erin bestaan het huidige systeem van kiesomschrijvingen per provincie te handhaven, maar aan artikel 48 een bepaling toe te voegen luidens welke de wet in uitzonderingen op die regel voorziet om de minderheden te beschermen (amendement n° 2). Met die tweede oplossing zou artikel 32 van de Grondwet kunnen worden gehandhaafd.

Een ander lid vraagt zich af of de wetsontwerpen die zullen worden aangenomen ter uitvoering van artikel 48, eerste lid, wel verenigbaar zijn met artikel 6bis van de Grondwet.

Artikel 6bis bepaalt dat « het genot van de rechten en vrijheden aan de Belgen toegekend, zonder discriminatie verzekerd moet worden. Daartoe waarborgen de wet en het decreet met name de rechten en vrijheden van de ideologische en levensbeschouwelijke minderheden ». Wanneer men bijzondere rechten aan de Voerenaars toekent, moeten die dan niet worden uitgebreid tot het hele land, omdat anders artikel 6bis wordt miskend?

In dat verband memoreert het lid dat het regeerakkoord met name bepaalt dat de controlebevoegdheid van het Arbitragehof zal worden uitgebreid; dit Hof zal moeten nagaan of wetten en decreten conform zijn, met name aan artikel 6bis.

considération pour la fixation des chiffres électoraux qui déterminent la force respective des arrondissements.

4. *Portée de la proposition de révision de l'article 48, alinéa 1er*

Le même membre souligne les dangers de la modification de l'article 48, alinéa 1er telle qu'elle est proposée par le Gouvernement. Pour écarter certaines difficultés, le Gouvernement crée un vide au lieu d'adapter l'article 48 à l'objectif poursuivi. Le texte proposé par le Gouvernement permet au législateur de faire une seule circonscription nationale ou d'élire certains sénateurs ou députés au niveau national. Le Gouvernement pourrait également arranger à sa guise les circonscriptions électorales ainsi que le système d'appareillement.

Si on renonce à la province comme circonscription électorale, il faut choisir un autre critère. Le membre a déposé un amendement selon lequel la constitution des collèges électoraux serait, pour chaque communauté, réglée par la loi (amendement n° 1). Cet amendement correspondrait parfaitement à la structure institutionnelle proposée par le Gouvernement. Ce système qui a d'ailleurs été choisi pour les élections européennes permet une grande cohésion de la communauté et ouvre un choix à Bruxelles. Le but poursuivi par le Gouvernement serait également atteint, les Fouronnais pouvant faire élection de domicile à Verviers. Une autre formule consisterait à maintenir le système actuel de circonscriptions par province mais d'ajouter à l'article 48 que la loi organise des exceptions à cette règle pour la protection des minorités (amendement n° 2). Cette deuxième solution permettrait de maintenir l'article 32 de la Constitution.

Un autre membre s'interroge sur la compatibilité des projets de loi qui seront votés en exécution de l'article 48, alinéa 1er, avec l'article 6bis de la Constitution.

L'article 6bis prévoit que « la jouissance des droits et libertés reconnus aux Belges doit être assurée sans discrimination. A cette fin, la loi et le décret garantissent notamment les droits et libertés des minorités idéologiques et philosophiques ». Si on attribue des droits particuliers aux Fouronnais, ne faut-il pas les étendre à tout le pays au risque de méconnaître l'article 6bis?

Le membre rappelle à cet égard que l'accord de Gouvernement prévoit notamment d'étendre le pouvoir de contrôle de la Cour d'arbitrage; celle-ci serait amenée à contrôler la conformité des lois et décrets notamment au regard de l'article 6bis de la Constitution.

Een ander lid verklaart dat de Grondwet moet worden herzien, maar hij vreest dat de herziening van artikel 48 de deur wijd open zet voor misbruiken. Hij vraagt zich af of die wijziging werkelijk nodig is om de doelen die de Regering nastreeft, te bereiken. Thans regelt de wetgever de samenstelling van de kiescolleges per provincie.

Een andere spreker wijst erop dat, indien amendement n° 1 (Stuk n° 10/48-419/2-1988) mocht worden aangenomen, de Duitstalige Gemeenschap niet minder vertegenwoordigers zou tellen dan thans het geval is. Nu telt de Duitstalige Gemeenschap 3 vertegenwoordigers. Indien men zich houdt aan het evenredig stemrecht, zou de Duitstalige Gemeenschap over ten minste twee volksvertegenwoordigers moeten beschikken (dit wil zeggen één meer dan thans het geval is) en, indien de Senaat samengesteld is als Senaat van de Gemeenschappen, zou hij daarenboven een Duitstalige senator moeten tellen. De Duitstalige Gemeenschap zou, in dat geval, dus niet minder parlementsleden tellen dan nu.

Een ander lid is het eens met de vorige spreker en bevestigt dat de Duitstalige Gemeenschap recht heeft op autonomie in verband met de inrichting van de verkiezingen. Volgens hem is deze Gemeenschap, die maar één volksvertegenwoordiger telt voor 65 000 inwoners, ondervertegenwoordigd. Bovendien vindt hij dat één enkele kiesomschrijving veel gevaren inhoudt, gelet op het multinationaal karakter van België. Hij is voorstander van het systeem van een kiesomschrijving per Gemeenschap voor zover dat systeem geen oordeel inhoudt in verband met het verder bestaan van de drie Gewesten. Hij herinnert eraan dat het doel van het debat is de voorwaarden te wijzigen voor het stemrecht met betrekking tot parlementsverkiezingen en de Europese verkiezingen te Voeren en te Komen; dat is een positief ontwerp aangezien het steunt op het principe van de electorale voorkeur volgens hetwelk de echte nationaliteit een kwestie van voorkeur is : die nationaliteit wordt bepaald door de vrijwillige keuze van de burger en steunt niet op het principe van het jus solis volgens hetwelk de nationaliteit op autoritaire wijze wordt bepaald. Het voor dit artikel gehuldigde systeem ligt niet in de lijn van de rest van de regeringsvoorstellen, die immers steunen op het principe van het jus solis. In verband met Komen erkent spreker het recht van de Vlaamse minderheid om, juist zoals de inwoners van Voeren, over faciliteiten te kunnen beschikken. In de praktijk rijst evenwel de vraag of het wel nodig was die faciliteiten toe te kennen aan 2 à 3 % van de bevolking van Komen. Men zou dan dat systeem logischerwijze in alle faciliteitengemeenten moeten toepassen !

De uitbreiding van die bepalingen tot Komen, zonder dat daarover vooraf een raadpleging wordt gehouden, is in feite ingegeven door politieke beweegredenen. Het gevaar bestaat dat men beroering gaat verwekken daar waar geen problemen bestonden en waar de Vlaamse minderheid niets

Un autre membre estime que la Constitution doit être révisée mais craint que cette révision de l'article 48 ouvre la possibilité d'abus. Il se demande si cette modification est vraiment nécessaire pour atteindre les objectifs du Gouvernement. Actuellement c'est au législateur de régler la constitution des collèges électoraux par province.

Un autre intervenant signale que si l'amendement n° 1 (Doc. 10/48-419/2-1988) devrait être adopté, la communauté germanophone ne disposerait pas de moins de représentants qu'actuellement. Il y a actuellement 3 représentants pour la communauté germanophone. Si on conserve le vote proportionnel, la communauté germanophone devrait disposer d'au moins 2 députés (c'est-à-dire un de plus qu'actuellement) et si le Sénat est composé en tant que Sénat des communautés, il devrait, en outre, y avoir un sénateur germanophone. Dans un tel cas, la communauté germanophone ne disposerait donc pas de moins de parlementaires qu'actuellement.

Un autre intervenant soutient le précédent en affirmant qu'il est légitime d'assurer une autonomie sur le plan de l'organisation électorale de la communauté germanophone. Il estime que cette communauté est actuellement sous-représentée avec 1 député pour 65.000 habitants. Il estime en outre qu'une circonscription électorale unique serait très dangereuse compte tenu du caractère multinational de la Belgique. Il est favorable au système de la circonscription par communauté pour autant qu'elle ne préjuge pas du maintien de l'existence des trois régions. Il rappelle que l'objet du débat vise à modifier les conditions d'exercice du droit de vote pour les élections législatives et européennes à Fourons et Comines. Ce projet est positif puisqu'il est basé sur le principe des affinités électives, en vertu duquel la nationalité véritable est élective : elle se fait par le choix volontaire du citoyen et n'est pas basée sur le principe du droit du sol selon lequel on détermine la nationalité de façon autoritaire. Le système utilisé pour cet article tranche avec le reste des propositions gouvernementales pour lesquelles on a en effet retenu le principe du droit du sol. En ce qui concerne Comines, l'orateur reconnaît le droit à la minorité flamande de disposer de facilités comme les habitants de Fourons. Toutefois, sur le plan pratique, était-ce bien nécessaire d'accorder ces facilités à 2 ou 3% de la population cominoise? Logiquement, on devrait dès lors adopter ce système dans toutes les communes à facilités !

L'extension de ces dispositions à Comines sans consultation populaire préalable a été, en fait, motivée par des objectifs politiques. On risque de créer un foyer d'agitation là où il n'y avait aucun problème et où la minorité flamande n'avait rien demandé. De plus, l'intervenant demande s'il est exact que les

gevraagd heeft. Voorts vraagt spreker zich af of het juist is dat de kiezers uit Voeren zich tweemaal zullen moeten verplaatsen : eenmaal naar Voeren voor de provincieraadsverkiezingen en een tweede maal naar Verviers. Het mag niet zijn dat de praktische schikkingen in verband met de inrichting van de verkiezingen de positieve gevolgen teniet doen van de algemene maatregel die de Regering van zins is te nemen. Spreker snijdt dan het probleem van het geheim van de stemming aan. Naar aanleiding van de grondwetsherziening van 1920 werd het begrip geheime stemming precies vastgelegd : het gaat met name om het gesloten stembiljet. Dat begrip blijft behouden maar indien de betrokken stembiljetten openlijk in een stembus van een andere gemeente worden gedeponereerd, bestaat inderdaad het gevaar dat het geheim van de stemming niet langer bewaard blijft. De Nederlandstaligen weigeren, op principiële redenen, dat de inwoners van Voeren de mogelijkheid zouden hebben hun stem uit te brengen in Voeren en willen hen verplichten zich naar Verviers te verplaatsen. De gevolgen van een dergelijk systeem zouden rampzalig zijn. Het ware beter het systeem te gebruiken dat in het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde van toepassing is voor de Europese verkiezingen en waar geen nodeloze verplaatsingen opgelegd worden.

Men moet kiezen voor een oplossing die getuigt van gezond verstand. Zo niet, dan kunnen nieuwe twistingen en frustraties rijzen.

Een lid vindt dat de tegenstelling tussen het jus soli en de electorale voorkeur gedeeltelijk kunstmatig is. Hij vraagt zich af in welk Europees land met een Latijnse cultuur de verwijzing naar de woonplaats niet gehanteerd wordt als voorwaarde voor de uitoefening van het kiesrecht. De publieke opinie gaat er trouwens van uit dat een binding van de aspecten jus soli en electorale voorkeur een element van goed bestuur vormt. Derhalve is er geen reden om de band tussen beide elementen waar dan ook weg te laten.

Een ander lid kant zich niet tegen het feit dat het kiesrecht wordt uitgeoefend op grond van de woonplaats wanneer het grondgebied van een politieke entiteit werd vastgelegd. Maar de voorafgaande vraag waarover de standpunten uiteenlopen, is juist de vaststelling van het grondgebied. De oprichting van een Franstalig Jura-kanton is daar een voorbeeld van.

5. Verband tussen artikel 48, eerste lid, en artikel 53

Een lid meent dat het voorstel tot herziening van artikel 48, eerste lid, heeft gevolgen voor artikel 53 van de Grondwet betreffende de samenstelling van de Senaat, aangezien dat artikel uitdrukkelijk naar artikel 48 verwijst.

De meerderheid zowel als de Regering hebben gesteld dat die verwijzing geldt in de huidige stand

électeurs fouronnais devront se déplacer deux fois : une fois à Fourons pour les élections provinciales et une seconde fois à Verviers. Il ne faut pas que les dispositions pratiques d'organisation du scrutin annihilent les effets positifs de la mesure générale que le Gouvernement se propose de prendre. L'intervenant pose, d'autre part, le problème du secret des votes. Suite à la révision constitutionnelle de 1920, la notion de secret du vote a été bien précisée : il s'agit de la notion de bulletin fermé. Cette notion sera maintenue mais, si les suffrages émis sont déposés publiquement dans une urne d'une autre commune, le secret effectif risque de ne pas être sauvegardé. Pour des questions de principe, les néerlandophones refusent que les Fouronnais puissent exprimer leurs suffrages à Fourons et veulent les contraindre à se déplacer à Verviers. Les conséquences de ce système seraient désastreuses. Il vaudrait mieux reprendre le système mis en vigueur dans l'arrondissement de Bruxelles-Hal-Vilvorde pour les élections européennes où aucun déplacement inutile n'est prévu.

Il faut choisir une solution de bon sens; sinon, de nouvelles sources de contestation, de frustration pourraient surgir.

Un membre estime que l'opposition entre le droit du sol et les affinités électives est en partie artificielle. Il se demande s'il existe un pays d'Europe à culture latine où la référence au domicile n'est pas utilisée à titre de modalité pour l'exercice du droit de vote. L'opinion publique considère d'ailleurs que le fait de lier les aspects droit du sol et affinités électives constitue un élément de bonne administration. Il n'y a dès lors aucune raison de supprimer en quelque lieu que ce soit le lien entre ces deux éléments.

Un autre membre ne conteste pas le fait que lorsque le territoire d'une entité politique a été fixé, le droit de vote s'exerce en fonction du domicile. Mais la question préalable qui suscite des divergences est celle de la fixation du territoire. La création d'un canton du Jura francophone en est un exemple.

5. Lien entre l'article 48, alinéa 1er, et l'article 53

La proposition de révision de l'article 48, alinéa 1er a un effet sur l'article 53 de la Constitution relatif à la composition du Sénat puisque cet article renvoie expressément à l'article 48.

Il a été dit par la majorité et par le Gouvernement que cette référence vaut en l'état actuel des choses,

van zaken, met andere woorden zolang de Senaat niet is hervormd. In verband met de hervorming van de Senaat gewaagt de regeringsverklaring van een afschaffing van het dubbel mandaat, van de rechtstreekse verkiezing van de Gewest- en Gemeenschapsraden, en van een Senaat die mogelijk de emanatie van de Gemeenschaps- en Gewestraden wordt. Maar gelet op de zware tegenkanting van de senatoren tegen een hervorming van hun assemblee, zou het even goed kunnen dat die hervorming niet op die manier tot stand komt. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat de taalgroepen van de Senaat de Gewest- en Gemeenschapsraden gaan vormen. Mocht dat het geval zijn, dan zou de verwijzing van artikel 53 naar artikel 48 meer verstrekkende gevolgen kunnen hebben aangaande het recht dat de inwoners van « bepaalde gemeenten » hebben om in een andere kiesomschrijving hun stem uit te brengen.

B. Antwoorden van de Vice-Eerste Minister en Minister van Institutionele Hervormingen (F)

— De Raad van State is niet bevoegd om zich uit te spreken over de voorstellen tot Grondwetsherziening. Het bijkomende argument dat stuit op het onderscheid tussen de paragrafen 1 en 2 van artikel 2 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State is niet van die aard dat het een wijziging met zich brengt van het advies dat door de Raad van State uitgebracht werd in 1979, dus vóór de wijzigingen in dat artikel aangebracht door de gewone wet van 9 augustus 1980 tot hervorming der instellingen.

— De beschuldiging als zou artikel 32 van de Grondwet impliciet gewijzigd worden, is niet gegrond : de inwoners van Voeren die in een gemeente van het arrondissement Verviers hun stem uitbrengen zullen krachtens de wet die ter uitvoering van de nieuwe artikelen 47 en 48 van de Grondwet aangenomen zal worden, kiezers van het arrondissement Verviers zijn. Dezelfde regeling zal gelden voor Komen.

Artikel 32 wordt in acht genomen aangezien de verkozenen uit de onderverdeling van de provincie Luik, die het arrondissement Verviers is, niet de vertegenwoordigers zijn van die onderverdeling (waarvan de kiezers behoren tot het bij de wet bepaalde kiescollege, met inbegrip dus van de inwoners van Voeren die gebruik gemaakt hebben van hun keuzerecht), maar wel de vertegenwoordigers van de Natie.

— Artikel 49 preciseert het aantal zetels die in ieder kiesarrondissement in verhouding tot de bevolking te begeven zijn, maar het bepaalt niet hoe de aldus toegewezen zetels tussen de lijsten en de kandidaten moeten worden verdeeld.

Dit artikel behoeft dus niet te worden gewijzigd : de kiezers uit Komen-Waasten en uit Voeren die in een andere provincie hun stem uitbrengen, zullen niet opgenomen worden in het bevolkingscijfer dat

c'est-à-dire tant que le Sénat n'a pas été réformé. En ce qui concerne la réforme du Sénat, il est question dans la déclaration gouvernementale de la suppression du double mandat, de l'élection directe des conseils régionaux et des conseils de communauté, et d'un Sénat qui serait éventuellement l'émanation des conseils de communauté et de région. Mais en raison de l'hostilité des sénateurs à l'égard de la réforme de leur assemblee, cette réforme pourrait ne pas se réaliser de telle manière. On pourrait par exemple imaginer que les groupes linguistiques du Sénat constituent les assemblées régionales et communautaires. Si tel était le cas, le fait que l'article 53 renvoie à l'article 48 pourrait avoir des conséquences plus larges en ce qui concerne le droit pour les habitants de certaines communes de voter dans une autre circonscription électorale.

B. Réponses du Vice-Premier Ministre et Ministre des Réformes institutionnelles (F)

— Le Conseil d'Etat n'est pas compétent pour les propositions de révision de la Constitution. Le complément d'argumentation fondé sur la distinction des paragraphes 1 et 2 de l'article 2 des lois coordonnées sur le Conseil d'Etat n'est pas de nature à modifier l'avis donné par le Conseil d'Etat en 1979, soit avant les modifications apportées à cet article par la loi ordinaire de réformes institutionnelles du 9 août 1980.

— L'accusation de modification implicite de l'article 32 de la Constitution n'est pas fondée : les habitants de Fourons qui iront voter dans une commune de l'arrondissement de Verviers seront des électeurs de l'arrondissement de Verviers en vertu de la loi qui sera votée en application des articles 47 et 48 nouveaux de la Constitution. Le même système vaudra pour Comines.

L'article 32 est respecté dans la mesure où les élus de la subdivision de la province de Liège, qui est l'arrondissement de Verviers, ne sont pas les représentants de cette subdivision (dont les électeurs seront les citoyens relevant du collège électoral défini par la loi, y compris les habitants de Fourons ayant usé de l'option), mais bien les représentants de la Nation.

— L'article 49 concerne le nombre de sièges à pourvoir pour chaque arrondissement électoral par rapport à la population, et non pas la répartition des sièges ainsi attribués, entre les listes et les candidats.

Cet article ne doit donc pas être modifié : les électeurs de Comines-Warneton et de Fourons qui iront voter dans une autre province ne seront pas comptabilisés dans le chiffre de la population déter-

bepalend is voor het aantal zetels die te begeven zijn in het kiesdistrict waar zij gaan stemmen.

— Het in artikel 6*bis* gehuldigde non-discriminatiebeginsel maakt het mogelijk op grond van objectieve criteria een onderscheid te maken. Nu reeds hebben de kiezers uit Brussel-Halle-Vilvoorde de mogelijkheid een keuze te doen tussen bepaalde lijsten; de andere kiezers hebben die keuze-mogelijkheid niet.

— Artikel 48 moet worden gewijzigd want het komt er thans op neer dat de samenstelling van de kiescolleges binnen de grenzen van elke provincie door de wet moet worden geregeld en niet dat een wet de provinciegrenzen in acht zou kunnen nemen maar daar niet toe verplicht zou zijn.

— Het geheime karakter van de stemming wordt niet in gevaar gebracht door de mogelijkheid om elders dan in de eigen gemeente een stem uit te brengen. Gelijkaardige oplossingen die in het verleden werden overwogen, kregen trouwens nooit enige kritiek vanwege de Raad van State.

— Artikel 53 behoeft niet te worden gewijzigd omdat het verwijst naar de artikelen 47 en 48. De in de artikelen aangebrachte wijzigingen blijven uiteraard gelden zolang artikel 53 ongewijzigd blijft.

— In verband met het vraagstuk van het recht van de inwoners van Komen-Waasten en Voeren, is het regeerakkoord sub 6.7. volstrekt duidelijk :

« Voor de verkiezingen voor het Europese Parlement kan een kiezer uit Komen zijn kiesrecht uitoefenen in een gemeente van het kiesarrondissement Ieper; een kiezer uit Voeren kan zijn kiesrecht uitoefenen in een gemeente van het arrondissement Verviers. De bovenvermelde regeling geldt eveneens voor de parlementsverkiezingen doch niet voor Gemeenschaps- en Gewestraden ingeval deze rechtstreeks verkozen worden. »

De minister van Institutionele Hervormingen (F) stelt dat het akkoord integraal en te goeder trouw moet worden toegepast. De teksten zullen bijgevolg worden opgesteld overeenkomstig het bepaalde in punt 6.7. van bedoeld akkoord.

*
* *

Een lid vindt het antwoord van de Regering aangaande de impliciete wijziging van artikel 32 ontoereikend.

Hij dient een voorstel in tot herziening van artikel 32 overeenkomstig artikel 103,3 van het reglement (Stuk n° 10/32-430/1-1988).

III. — Stemmingen

Een lid merkt aangaande amendement n° 3 (Stuk n° 10/48-419/2-1988) op dat de wijzigingen die de Regering voor de artikelen 47 en 48 voorstelt, de

minant le nombre de sièges à pourvoir dans la circonscription où ils iront voter.

— Le principe de non-discrimination défini à l'article 6*bis* permet d'opérer des distinctions en vertu de critères objectifs. Aujourd'hui déjà les électeurs de Bruxelles-Hal-Vilvorde exercent un choix parmi des listes, choix que les autres électeurs ne peuvent pas exercer.

— L'article 48 doit bien être modifié car il signifie actuellement que la constitution des collèges électoraux doit être réglée par la loi dans les limites de chaque province et non pas qu'une loi pourrait, mais ne devrait pas, respecter les limites provinciales.

— Le secret du vote n'est pas mis en danger par la faculté de voter ailleurs que dans sa commune. Des facultés analogues envisagées dans le passé n'ont jamais fait l'objet de critiques d'ailleurs par le Conseil d'Etat.

— L'article 53 ne doit pas être modifié puisqu'il se réfère aux articles 47 et 48. Il va de soi que les modifications apportées aux articles 47 et 48 vaudront aussi longtemps que l'article 53 restera inchangé.

— En ce qui concerne le problème du droit des habitants de Comines-Warneton et Fourons, l'accord de gouvernement est très clair au point 6.7. :

« Pour les élections du Parlement européen, un électeur de Comines peut exercer son droit de vote dans une commune de l'arrondissement électoral d'Ypres; un électeur de Fourons peut exercer son droit de vote dans une commune de l'arrondissement de Verviers. Cette réglementation vaudra également pour les élections législatives mais non pour les Conseils des Communautés et des Régions si ceux-ci sont élus directement ».

Le ministre des Réformes institutionnelles (F) défend l'application intégrale et de bonne foi de l'accord. Les textes seront donc rédigés en fonction du point 6.7. de l'accord.

*
* *

Un membre estime insatisfaisante la réponse du Gouvernement en ce qui concerne la modification implicite de l'article 32.

Il dépose une proposition de révision de l'article 32 conformément à l'article 103, 3 du règlement (doc. n° 10/32-430/1-1988).

III. — Votes

A propos de l'amendement n° 3 (Doc. 10/48-419/2-1988), un membre fait remarquer que les modifications proposées par le gouvernement pour les articles

deur wijd openzetten voor de ergste avonturen inzake de kieswet, zonder dat een ruim debat daarover heeft kunnen plaatshebben. Spreker stelt bijgevolg voor artikel 48 weg te laten.

— Amendement n° 3 van de heren De Groot c.s. wordt verworpen met 14 tegen 3 stemmen.

— Amendement n° 1 van de heren Gol c.s. wordt verworpen met 15 stemmen en 3 onthoudingen.

Een lid merkt op dat de Duitstalige Gemeenschap, mocht het amendement zijn goedgekeurd, een eigen kiescollege had kunnen vormen. Dat was echter niet de bedoeling van de auteurs van het amendement, die gewagen van twee en niet van drie Gemeenschappen. Dat is een eerste reden waarom het lid het niet eens kan zijn met hun standpunt. De tweede reden is dat de goedkeuring van het amendement de mogelijkheid had uitgesloten om een nationaal kiescollege te vormen.

— Amendement n° 2 van de heren Kubla c.s. wordt verworpen met 18 tegen 1 stem.

*
* *

Het voorstel van de Regering betreffende de herziening van artikel 48, eerste lid, van de Grondwet wordt aangenomen met 15 tegen 4 stemmen en 2 onthoudingen.

*
* *

Het verslag wordt goedgekeurd met 17 tegen 5 stemmen en 1 onthouding.

De Rapporteurs,

L. ONKELINX
E. VAN ROMPUY

De Voorzitter,

Ch.-F. NOTHOMB

47 et 48 ouvrent la porte aux pires aventures en matière de loi électorale sans qu'un large débat n'ait pu avoir lieu à ce propos. L'intervenant propose donc de supprimer l'article 48.

— L'amendement n° 3 de M. De Grootte et consorts est rejeté par 14 voix contre 3.

— L'amendement n° 1 de M. Gol et consorts est rejeté par 15 voix et 3 abstentions.

Un membre fait remarquer que, si l'amendement avait été voté, la Communauté germanophone aurait pu constituer un collège électoral distinct. Mais ceci n'était pas le but des auteurs de l'amendement qui parlent de deux Communautés et non de trois. Ceci constitue une première raison pour laquelle l'intervenant ne peut se rallier à leur point de vue. La deuxième est que le vote de cet amendement aurait exclu la possibilité d'un collège électoral national.

— L'amendement n° 2 de M. Kubla et consorts est rejeté par 18 voix contre 1.

*
* *

La proposition du Gouvernement relative à la révision de l'article 48, alinéa 1 de la Constitution est adoptée par 15 voix contre 4 et 2 abstentions.

*
* *

Le rapport a été approuvé par 17 voix contre 5 et 1 abstention.

Les Rapporteurs,

L. ONKELINX
E. VAN ROMPUY

Le Président,

Ch.-F. NOTHOMB